

Világgazdasági körkép 2002 elején

Simai Mihály

A globalizációs folyamat hatása a gazdasági növekedés folyamatára és ciklusaira már a 90-es évek során intenzív volt. A 90-es évek második felében néhány ország számára megkönnyítette a kilábalást a recesszióból. A pénzügyek globalizálódása mindenekelőtt az amerikai gazdaság növekedését segítette az elmúlt évtizedben. Az Egyesült Államok gazdasága gyors fejlődésének ösztönző hatását a világ többi részére elsősorban a külkereskedelem közvetítette. A XXI. század elején a globalizációs folyamat a recessziós tendenciákat erősítette. Globális volt a szeptember 11.-i USA elleni terrortámadás hatása is. A lélektani hatások nagyobbak voltak mint a ténylegesek, s mindenekelőtt a tőzsdék árfolyamainak zuhanásában jelentkeztek.

1. *A gazdasági növekedés és kilátásai.* A 2001 elején kibontakozott világgazdasági recesszió során több mint 12 országban csökkent a bruttó nemzeti termék, és a világ országainak kétharmadában az előző évhez képest lassult a gazdasági növekedés. A hanyatlás kedvezőtlen következményei legnagyobb mértékben a kelet-ázsiai és a latin-amerikai országokat sújtották. A bruttó világtermék 2001-ben 1,3%-kal emelkedett, ami gyakorlatilag stagnálást jelent. A recesszió sajátos szinkronba került a világgazdaság három fő térségében, az USA-ban az EU-országokban és Japánban. 2002-ben a világtermék 1,5%-os növekedését valószínűsítik az ENSZ prognózisai. A növekedési kilátások nagymértékben az USA gazdaságától függenek.

2. *A világ ipari termelése.* A világtermelés fő ágai közül legnagyobb mértékben az ipari termelés esett vissza. Ennek hanyatlása több országban, mindenekelőtt az USA-ban már 2000 augusztusában elkezdődött. Ennek nyomán mindenütt meggyorsult a felhalmozott készletek likvidálása. Feltöltésük megindulása a gazdaság élénkülésének egyik forrása lehet. A továbbra is jelentős kapacitástöbbletet egyes iparágakban gyárak egész sorának bezárásával igyekeznek megszüntetni.

3. *Az agrárszektor* a recesszió alig befolyásolta az eddigiekben. Az időjárási tényezők szerepe miatt csak több éves (3-4 éves) átlagokat célszerű vizsgálni. A szektor fejlődésére mindenekelőtt az élelmi-

szerek iránti kereslet tényezői hatnak. A kereslet nemcsak a folyó fogyasztás és az export hanem a készletek alakulása és a feltöltésükre irányuló intézkedések is befolyásolják. Ennek alapján a különböző prognózisok globális méretekben 1,5-1,7%-os növekedést valószínűsítenek ami igen közel van a világtermék 2002-re előrejelzett növekedési üteméhez. Meg kell jegyezni, hogy a következő WTO tárgyalási forduló egyik jelentős témája lesz a mezőgazdasági piac liberalizálásának problémája.

4. *A világkereskedelem* 2000-ben a világkereskedelem 12%-kal nőtt, 2001-re vonatkozóan az előzetes becslések zérótól 2%-ig terjednek. Ez lényegében a világkereskedelem stagnálása jelenti. Az amerikai import csökkenése döntő szerepet játszott a recessziós hatások globális közvetítésében. A továbbgyűrűző hatások 2002 elején is folytatódnak, s ez a korábbiaknál valószínűleg intenzívebb lesz a fejlődő és a volt szocialista országok gazdaságára. A legjelentősebb külső megrázkódtatások a török és az argentin gazdaságot érték, és egybeestek a belső nehézségek növekedésével. 2002 során a világkereskedelem alakulása részben az amerikai gazdaság, az EU-államok és Japán növekedésétől, importjától és exportjától függ. Ezt természetesen a transznacionális társaságok integrált termelési rendszerére vonatkozó vállalati döntések is befolyásolják. A rövidtávú prognózisok 2002 első és második negyedében stagnálást, majd az év második felében gyorsuló világkereskedelmi forgalomnövekedést jeleznek. Hangsúlyozzák azonban a nagyfokú bizonytalanságot.

5. *A külföldi befektetések.* A külföldi tőkebefektetések 2001-ben csökkentek. A fúziók és akvizíciók a 2000-es szintnek alig felét tették ki. 2002-ben valószínűleg tovább csökkennek a külföldi befektetések. Gyors ütemben folyik a transznacionális társaságok szerkezeti és szervezeti racionalizálódása, amelynek központi törekvése a versenyhelyzet javítása és a költségek csökkentése. Ebben a folyamatban inkább leépítenek, mint bővítenek külföldi kapacitásokat. A portfólió befektetéseket nagymértékben befolyásolják a tőzsdék kilátásai. A lélektani, gazdasági és politikai tényezők összhatása, valamint a vonzó befektetéseket kereső hatalmas pénzfeleslegek mozgása a recessziók

és a fellendülés kezdeti szakaszában eleve rendkívül bizonytalan. A tőzsdei árfolyamok hullámvasútmozgásának irányát mindenesetre negatívan befolyásolja az a tény, hogy a vállalati profitkilátásokban még nem tükröződik a gazdaság élénkülése.

6. *A főbb gazdaságok.* Az USA-ban a növekedés lassulása a feldolgozóipar kivételével nem csapott át 2001 során a GDP visszaesésébe. 2002 elején az amerikai gazdaságban a profitkilátások továbbra sem jók, a beruházások nem növekednek, a munkanélküliség tovább nő, stagnál, sőt lassulni látszik a lakosság fogyasztása. A magánszféra hitelfelvételei példátlanul magasak lettek. A háztartások tartozásai az elkölthető jövedelmek 100%-a fölé emelkedtek. Mindez lassíthatja és bizonytalanná teheti a fellendülést 2002-ben és 2003-ban. A növekedés ösztönzése nagymértékben az állami kiadások függvénye. Ugyanakkor az amerikai gazdaság hosszabbtávú kilátásai jók. A vezető ipari országok közül a legbizonytalanabb Japán helyzete. Az ország gazdasága igen súlyos szerkezeti problémákkal küszködik, amelyek megoldására az 1990-es években képtelennek bizonyult. Ez az alapjaiban gazdag és erős ország, amelynek hatalmas vállalatai behálózják a világot, „megkopott” a nemzetközi hatalmi viszonyok rendszerében. Az elmúlt tíz év során szinte minden „trükköt” bevetett a gazdasági fejlődés élénkítése érdekében. Egyik sem sikerült. Az ország a második világháború óta először került szembe olyan társadalmi és gazdasági kihívásokkal, amelyek leküzdése mélyreható reformokat követel a nagyvállalatok keretében, a bankszektorban és a foglalkoztatáspolitikában. Egyenetlen s bizonytalan az Európai Unió tagállamaiban várható fejlődés is. Egyik alapvető kérdés, hogy milyen hosszabbtávú gazdaságdinamizáló tényezőkkel rendelkezik az Unió 2002-ben s az ezt követő években? Ösztönözni fogja-e az Euro bevezetése a fogyasztást és a termelést, vagy éppen ellenkezőleg, a stabilitás érdekében folytatott monetáris politika visszafogja majd a növekedést? Az évtized további nagy kérdése az is, hogy a bővítés és a mélyítést célzó reformok milyen hatással lesznek az egyes tagállamok helyzetére, a gazdasági fejlődésre, a jövedelmekre? 2002-ben az előző esztendőben leggyorsabban fejlődő Írország, Anglia, Spanyolország és Franciaország esetében jeleznek lassulást, és csak 1,2%-os GDP-növekedésre számítanak Németországban. *Közép- és Kelet-Európában és a volt Szovjetunióban* az „átmeneti” gazdaságok három csoportja alakult ki: 8-10 állam sorolható a tartósan lemaradók közé. Ezekben - gazdasági és politikai okokból - a GDP 2001-ben a változások előttinek a felét érte el. A második csoportot (hat-hét állam) a nyugati piacgazdaságokhoz növekvő mértékben felzárkózók alkotják, amelyek azonban a piaci viszonyok működése és a gazdasági fejlődés szempontjából nincsenek azonos helyzetben. A GDP ezek többségében elérte vagy meghaladta az 1989 előtti szintet (Magyarország 1999-ben érte el és haladta túl az 1989-ben elért GDP-t). Többségük az évtized közepére az EU tagja lehet. A harmadik csoportot olyan államok alkotják, ahol a gazdaságban a szervezeti és szerkezeti konszolidáció

folyamata megindult, de még nem érte el a tartós javuláshoz szükséges szintet. A recesszió következményei is meglehetősen eltérőek a fenti csoportban. A jobb helyzetben lévőknel is számítani kell azonban arra, hogy bizonyos kedvezőtlen hatások késve jelentkeznek. Nemcsak az ázsiai térség, hanem a világgazdaság jövője szempontjából is lényeges Kína helyzetének alakulása. A GDP tekintetében, kereskedelmi árfolyamon számítva, a világon a hetedik-nyolcadik, a vásárlóerő-paritáson számított GDP tekintetében a második-harmadik helyen áll. Gazdasági növekedése továbbra is gyorsabb mint a világ országainak többségében. Úgy tűnik, hogy gazdaságpolitikájában kedvezően tudja továbbra is kombinálni az exportorientációt és belső piacának fejlesztését. Tovább építi modern és versenyképes ipari bázisát a kor valamennyi fontos ágában, beleértve a hadiipart is. Figyelembe kell venni azonban azt, hogy gazdaságának sebezhetősége nagyobb lett. A fejlődő országok között a legbizonytalanabbak az USA gazdaságától különösen nagymértékben függő *latin-amerikai országok* kilátásai. Argentína csődjét követheti az ugyancsak hatalmas adóssággal rendelkező Brazília fizetéseképtelensége, amelynek világgazdasági következményei tragikusak lehetnek.

7. *Multilaterális témák.* Európa, sőt az egész világ gazdaság jövője szempontjából kulcsfontosságú kérdés, hogy milyen lesz az Euro bevezetésének hatása. Fogadtatása az érintett országokban a vártnál kedvezőbb volt. Hosszabb távon dől el azonban az, hogy „Frankenstein” valuta lesz-e az euró, ahogy egy angol újságíró nevezte, utalva a mesterségesen kreált pusztító szörnyre, vagy éppen ellenkezőleg a stabilitást és a fejlődést segítő majd a történelem első, a nemzeti valuták helyébe lépő nemzetközi papírpénze. Az új millennium multilaterális eseményei közül a világkereskedelmre hosszabbtávon pozitív hatással lehet a Világkereskedelmi Szervezet 2001. novemberi dohai miniszteri tanácsulása, amelynek keretében megállapodtak egy új tárgyalássorozatban. Fontos eredményeket hozhat a 2002 februárjában, Mexikóban tervezett ENSZ Világkonferencia a gazdasági fejlődés finanszírozásáról és a globális pénzügyi biztonság növeléséről. Az ökológiai feltételek és a gazdasági fejlődés viszonyában várhatók kedvező változások a johannesburgi „Rió+10” elnevezésű környezetvédelmi világkonferenciától. A kedvező tendenciák között említhető az is, hogy a világ fejlett államai növekvő figyelmet fordítanak a globális foglalkoztatási problémákra és a munkafeltételek javítására. Ezt jelezte az EU-ban 2001 decemberében elfogadott döntés arról, hogy a tagállamokban növelni kell a dolgozók szervezeteinek jogait, egyebek között az elbocsátásokkal kapcsolatban. A szociális elkötelezettség növekedését jelzi az is, hogy a nemzetközi szervezetek programjaiban jelentős helyet szántak a szegénység csökkentésének. Az 1990-es években becslések szerint 200 millióval csökkent az abszolút szegénységben élők száma, de még mindig 1,3 milliárd ember tartozik e kategóriába.

* * * * *